

ISSN 2414-0562 (Print)
ISSN 2617-2224 (Online)
[https://doi.org/10.32689/2617-2224-2022-4\(32\)](https://doi.org/10.32689/2617-2224-2022-4(32))

МІЖРЕГІОНАЛЬНА АКАДЕМІЯ УПРАВЛІННЯ ПЕРСОНАЛОМ

МАУП

ПУБЛІЧНЕ УРЯДУВАННЯ PUBLIC MANAGEMENT

№ 4 (32) – грудень 2022

Видавничий дім
«Гельветика»
2022

Публічне урядування
Свідоцтво KB 21596-11496 P
Видається з листопада 2015 року
Періодичність: 1 раз на квартал + 1 на рік
Друкується за рішенням Вченої ради
Міжрегіональної Академії управління персоналом
(протокол № 9 від 07.12.2022)
Видання є таким, що реферується в міжнародних
та вітчизняних наукометричних базах:
Index Copernicus, ResearchBib,
Turkish Education Index, Polish Scholarly Bibliography,
Google Scholar, “Україніка наукова”, “Джерело”.
Згідно з Наказом Міністерства освіти і науки України
від 07.11.2018 № 1218 збірник “Публічне урядування”
внесено до Списку друкованих періодичних видань,
що включаються до Переліку наукових фахових видань
України, яким присвоєно категорію “Б”.
Статті у виданні перевірені на наявність плагіату
за допомогою програмного забезпечення
StrikePlagiarism.com від польської компанії Plagiat.pl.
Відповідальність за зміст, достовірність фактів, цитат,
цифр несуть автори матеріалів. Редакція залишає за
собою право на незначне редагування і скорочення
(зі збереженням авторського стилю та головних
висновків). Редакція не завжди поділяє думки авторів
та не несе відповідальності за надану ними інформацію.
Матеріали подано в авторській редакції.
Передрук — тільки з дозволу редакції.
Адреса редакційної колегії:
ПрАТ “ВНЗ “Міжрегіональна Академія
управління персоналом”
вул. Фрометівська, 2, Київ, Україна, 03039
Офіційний сайт видання:
www.journals.maup.com.ua/index.php/public-management

Public management
Certificate KB 21596-11496 P
Published from november 2015
Pereodisity: 4 times on a year + one
Published by the decision of Academic council of
Interregional Academy of Personnel Management
(Protocol № 9 from December 07, 2022)
Collection is included to the international
and domestic scientometrics databases Index
Copernicus International, ResearchBib, Turkish Education
Index, Polish Scholarly Bibliography, Google Scholar,
“Україніка наукова”, “Джерело”.
According to the Order of the Ministry of Education
and Science of Ukraine dated November 7, 2018, № 1218,
the collection “Public management”
is included in the List of printed periodicals, which are included
in the List of scientific professional editions of Ukraine, which
have been assigned the category “B”.
The articles were checked for plagiarism
using the software StrikePlagiarism.com developed
by the Polish company Plagiat.pl.
The authors are responsible for the content,
accuracy of the facts, quotes, numbers. The editors reserves
the right for a little change and reduction
(with preservation of the author’s style and main
conclusions). Editors can not share the world views of the
authors and are not responsible for the information provided.
Materials filed in the author’s edition.
Reprinting — with the editorial’s permission strictly.
Address of the editorial board:
Interregional Academy of Personnel Management
Str. Frometivska, 2, Kyiv, Ukraine, 03039
Official site:
www.journals.maup.com.ua/index.php/public-management

Публічне урядування : збірник. № 4 (32) — грудень 2022. Київ : ПрАТ “ВНЗ “Міжрегіональна Академія управління персоналом”, 2022. 88 с.

ЗМІСТ

Бурик З. М. Формування корпоративної культури в територіальних громадах України в умовах змін і невизначеності.....	10	Сердюк І. А. Розвиток системи реабілітації медико-психологічного спрямування в умовах інформаційних викликів.....	53
Kiforenko O. V. Financial plane for the public administration of the EU agro sector.....	17	Старущенко Я. В. Аналіз зарубіжного досвіду управлінської діяльності у сфері забезпечення культурних прав громадян.....	60
Мацола І. В. Проблеми забезпечення громадської участі в контексті реалізації публічної соціальної політики в Україні.....	23	Стоянович Д. Д. Організаційний механізм публічного управління в умовах надзвичайних обставин у сучасній Україні.....	66
Мунько А. Ю. Розвиток компетентностей публічних службовців щодо управління фінансовою безпекою територіальної громади.....	31	Тайєр Амро Вплив комунікативних технологій на ефективність публічного управління в Україні у надзвичайних умовах	73
Орлів М. С., Боринський Т. М. Формування моделі розвитку інституційної спроможності муніципалітетів	38	Шевчук Р. В. Аналіз зарубіжного досвіду публічного управління у сфері охорони здоров'я.....	80
Semenets-Orlova I. A., Shchur N. The impact of information wars on the election security.....	48		

УДК 351

[https://doi.org/10.32689/2617-2224-2022-4\(32\)-8](https://doi.org/10.32689/2617-2224-2022-4(32)-8)

Старущенко Ярослав Володимирович,
аспірант кафедри публічного адміністрування, Міжрегіональна Академія управління персоналом, 03039, м. Київ, вул. Фрометівська, 2, e-mail: yarstar86@gmail.com, <https://orcid.org/0009-0008-5164-5075>

Staruschenko Yaroslav Volodymyrovych,
PhD Student, Interregional Academy of Personnel Management, 03039, Kyiv, Frometivska str., 2, e-mail: yarstar86@gmail.com, <https://orcid.org/0009-0008-5164-5075>

АНАЛІЗ ЗАРУБІЖНОГО ДОСВІДУ УПРАВЛІНСЬКОЇ ДІЯЛЬНОСТІ У СФЕРІ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ КУЛЬТУРНИХ ПРАВ ГРОМАДЯН

Анотація. Автором досліджено, що на сьогоднішній день в нашій країні важливе місце займає основні принципи культурної політики на рівні ЮНЕСКО та Європейського Союзу. З'ясовано, що ЮНЕСКО розглядає шляхи за допомогою яких культурна політика, як у розвинених так і у країнах, що розвиваються, може бути трансформована та реформована таким чином, щоб стати здатною гідно відповісти на змінені вимоги сучасного суспільного розвитку.

Підкреслено, що політика держави у сфері культури об'єднує основні цінності та інтереси держави, суспільства та людини, до яких належать як регіони нашої країни, так і муніципалітети. Головними цілями культурної політики держави є формування гармонійно розвиненої особистості та зміцнення єдності українського суспільства шляхом пріоритетного культурного та гуманітарного розвитку.

Визначено, що сучасний стан культури в Україні потребує нових політичних підходів, програм та механізмів їх реалізації. Культурний розвиток держави та окремих її регіонів слід визначити, як один із пріоритетних напрямків діяльності органів державної влади та місцевого самоврядування.

Ключові слова: зарубіжний опит, культурні права та свободи людини, громадське суспільство, культурна політика.

ANALYSIS OF FOREIGN EXPERIENCE OF ADMINISTRATIVE ACTIVITIES IN THE SPHERE OF ENSURING CULTURAL RIGHTS OF CITIZENS

Abstract. The author researched that today in our country the main principles of cultural policy at the level of UNESCO and the European Union occupy an important place. It has been found that UNESCO is considering the ways in which cultural policy, both in developed and developing countries, can be transformed and reformed in such a way as to become able to adequately respond to the changed demands of modern social development.

It is emphasized that the state policy in the field of culture unites the main values and interests of the state, society and man, which include both regions of our country and municipalities. The main goals

of the state's cultural policy are the formation of a harmoniously developed personality and the strengthening of the unity of Ukrainian society through priority cultural and humanitarian development.

It was determined that the current state of culture in Ukraine requires new political approaches, programs and mechanisms for their implementation. The cultural development of the state and its individual regions should be defined as one of the priority areas of activity of state authorities and local governments.

Key words: foreign survey, cultural rights and human freedoms, public society, cultural policy.

Постановка проблеми. Сьогодні в українській державі культурна сфера перебуває у важкому, кризовому стані. Суттєвою проблемою залишається забезпечення доступу населення до культурно-мистецьких цінностей. У зв'язку із цим актуальним стає переосмислення державної політики у сфері культури з метою забезпечення необхідних умов для підтримки зарубіжної культури, як основи прогресивного розвитку суспільства.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Окремі аспекти проблеми здійснення зарубіжного досвіду управлінської діяльності у сфері забезпечення культурних прав громадян досліджували такі науковці, як: Д. Борисенко, І. Шуміло, А. Юзефір та інші.

Мета статті. Метою статті є дослідження зарубіжного досвіду управлінської діяльності у сфері забезпечення культурних прав громадян.

Виклад основного матеріалу дослідження. На сьогоднішній день слід розглянути докладно основні принципи культурної політики на рівні ЮНЕСКО та Європейського Союзу. Як зазначається у звіті ЮНЕСКО про світову культуру, комплексні системи набувають силу через свою різноманітність (Культурні права і свободи особистості).

Варто підкреслити, що ЮНЕСКО розглядає шляхи за допомогою яких культурна політика, як у розвинених так і у країнах, що розвиваються, може бути трансформована та реформована таким чином, щоб стати здатною гідно відповісти на змінені вимоги сучасного суспільного розвитку. Передусім це стосується впливу глобального (світового) ринку на творчість, на виникнення та розвиток культурної індустрії, на культурну спадщину, на захист авторських прав та громадських інтересів у вік кіберкультури. Ця проблема також стосується й урядів, що представляють інтереси своїх громадян, здійснюють культурну політику, спрямовують її розвиток, формують та управляють культурним обміном від імені цих громадян (Політика ЮНЕСКО в сфері культури).

Хоча держава (на рівні національних і міжнаціональних урядів) є основним осередком формування культурної політики, приватні іні-

ціативи також є важливими, а в таких країнах як США, навіть основними. На додаток, такі незалежні організації як мистецькі асоціації та інші, можуть бути безпосередньо залучені до цього процесу. В багатьох країнах, перенесення приватного сектора до основних засад економічної діяльності, що спостерігається в останні роки, потребує нових відносин між урядами, корпораціями та спільнотами (Сучасний сталий розвиток в сфері культури).

У посткомуністичних країнах Східної Європи, на думку дослідника І. Шуміло основи економічних та соціальних змін останніх років сприяли повній реконструкції «червоного ландшафту», який раніше використовували лідери культури, який в минулому використовувався керівниками культурної політики (Semenets-Orlova, Halyska, Klochko et al, 2019).

Окремого розгляду потребує «Перша програма Європейського Союзу щодо підтримки культури (2000–2004)», що була прийнята в листопаді 1998 року. Вона передбачає, що культура є одночасно чинником економічної та соціальної інтеграції та громадянства, підтверджує свою ідентичність як «третьої особи» та відіграє важливу роль у реагуванні на нові виклики Союзу, такі як глобалізація та інформаційне суспільство, соціальна згуртованість та створення робочих місць (Політика ЮНЕСКО в сфері культури).

Варто підкреслити, що договір про Європейський Союз також передбачає відповідальність за побудову спільноти та забезпечення згуртованості європейців. Перш за все, це можливо шляхом сприяння добробуту культур держав-членів за умови, що повага до їх національного та регіонального різноманіття значною мірою ґрунтується на їх спільній культурній спадщині. Особливу увагу слід приділити збереженню малих європейських культур та недостатньо використуваним розмовним мовам.

Програма «Культура 2000» має відродити загальний для європейців культурний простір, основними принципами якого мають бути: сприяння творчості, включення культурної спадщини з унікальним європейським виміром, взаємна обізнаність європейських громадян

щодо культури, мови та історії. Підтримка культурних змін у сфері вдосконалення та розповсюдження знань заохочує співробітництво між державами та їх творчу діяльність. Культурні програми: Калейдоскоп, Аріана та Рафаель розпочали спільні культурні зусилля Європейського Союзу, які необхідно спростити та посилити шляхом оцінки та впровадження цих програм (Культурні права і свободи особистості).

Краще розглядати фінансування та інструментальну підтримку реалізації культурної політики не на рівні кожної держави-члена, а на рівні Союзу, оскільки це рішення мінімізує вимоги для досягнення цих цілей і не виходить за межі необхідності їх досягнення.

Основними цілями ЄС у сфері культури слід вважати такі (рис. 1).

Доречно зауважити, що основні положення цієї програми, розроблені відповідно до конкретних потреб кожного сектору культури, мають бути реалізовані за допомогою дій, які можна загалом визначити як вертикальні та горизонтальні заходи.

До вертикальних заходів належить діяльність у галузі: виконавчого мистецтва (театр і танець); музики; пластичного, ужиткового (прикладного) та візуального (образотворчого) мистецтва; культурної спадщини; літератури (книги, читання та переклад); інших форм мистецького вираження.

В основу горизонтальних заходів покладена діяльність: синергетична; у вигляді спільної активності; щодо заходів підтримки проєктів спеціалізованих (значних) чи/і символічної важливості.

Детально досліджуючи сучасний світовий досвід культурної політики на рівні ЮНЕСКО

та Європейського Союзу, можна констатувати, що необхідно включити деякі з її основних аспектів у культурну політику нашої країни. Зокрема, орієнтація Європейського Союзу у реалізації культурної політики на збереження та сприяння культурному різноманіттю з урахуванням особливостей розвитку всіх держав-учасниць, а також формування та становлення нового світогляду: світогляду єдиної європейської культури, що має ґрунтуватися на основних загальнолюдських засадах сприяння творчій діяльності й знання, поширення європейської культури через секторний (галузевий) підхід, завдяки гнучкості якого відбуватиметься реалізація синергетизму між сферами культурної спадщини, різноманітними мистецькими полями і новими формами вираження (Стратегія міжнародного співробітництва у сфері збереження культурної спадщини Юнеско).

Особливо важливим, є те, що програма Європейського Союзу «Культура 2000» спрямована на забезпечення співпраці на національному та регіональному рівнях між культурними організаціями і адміністраціями та відповідними культурними установами держав-членів з метою сприяння культурній творчості, допомагаючи та підтримуючи різні мистецькі проєкти.

Політика держави у сфері культури об'єднує основні цінності та інтереси держави, суспільства та людини, до яких належать як регіони нашої країни, так і муніципалітети. Головними цілями культурної політики держави є формування гармонійно розвиненої особистості та зміцнення єдності українського суспільства шляхом пріоритетного культурного та гуманітарного розвитку.

Сучасний стан культури в Україні потребує нових політичних підходів, програм та механізмів

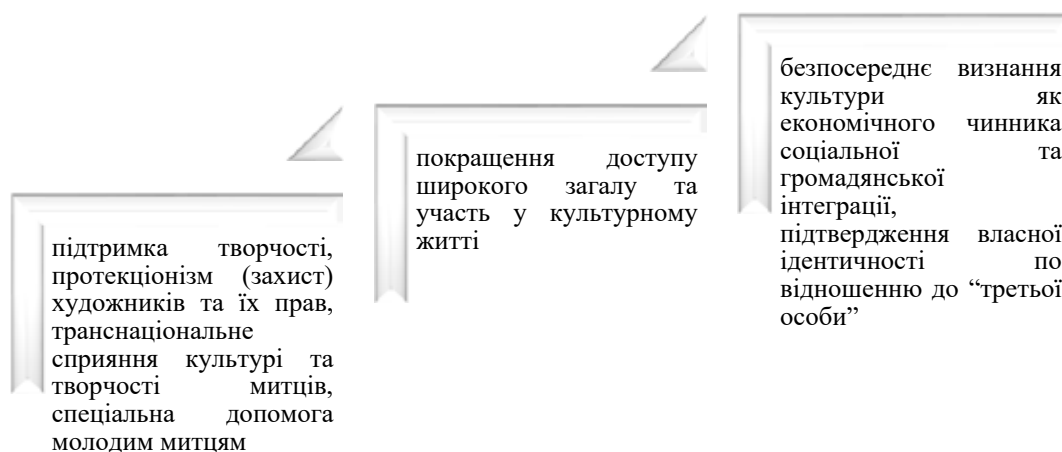

Рис. 1. Основні цілі ЄС у сфері культури

Побудовано автором за джерелом (Україна – європейський союз: Від партнерства до асоціації, 2019).

мів їх реалізації. Культурний розвиток держави та окремих її регіонів слід визначити, як один із пріоритетних напрямків діяльності органів державної влади та місцевого самоврядування (Semenets-Orlova, Halytska, Klochko, 2019).

У цьому сенсі можна виділити такі пріоритетні цілі та завдання державної політики у сфері культури:

- розробка та затвердження довгострокової програми розвитку України, а також сприяння підготовці регіональних середньострокових програм розвитку культури;

- участь громадськості у процесах управління та контролю культури;

- створення ефективної моделі фінансового та логістичного забезпечення розвитку культури;

- зміцнення унікального культурного простору на основі духовно-моральних цінностей та історичних традицій;

- збереження культурної та духовної спадщини, самобутніх традицій країни;

- створення умов для творчої самореалізації громадян, культурно-просвітницької діяльності, організації культурного відпочинку;

- пропаганда в культурному просторі моральних цінностей та норм, які сприяють культурному та громадянському вихованню особистості;

- забезпечення інноваційного розвитку індустрії культури, зробивши її лідером сучасних технологій;

- зміцнення матеріально-технічної бази закладів культури;

- підвищення соціального статусу працівників культури (рівень доходу, соціальне визнання), системи освіти та їх соціального забезпечення;

- поширення культурного потенціалу, подолання відсталості та диспропорцій на культурному рівні регіону;

- забезпечення громадського доступу до послуг культурно-мистецьких закладів;

- популяризація кращих зразків вітчизняного та зарубіжного мистецтва серед населення, залучення дітей та молоді до культури (Культура в Європейському Союзі).

Для реалізації пріоритетних напрямків, передбачається вирішення завдань, які відображають головну мету культурної політики – духовно-морального розвитку особистості, духовної єдності та соціальної стабільності українського суспільства.

До таких завдань можна віднести:

- збереження культурної та історичної спадщини народу, забезпечення доступу громадян до культурних цінностей. Реалізація цього завдання буде забезпечена за коштами надання державних і муніципальних послуг (виконання

робіт) у сфері культури, в яких будуть задіяні: бібліотеки, музеї, кінотеатри, картинні галереї тощо; проведення масштабних заходів міського, регіонального та міжрегіонального значення, присвячених важливим культурним подіям на національному та глобальному рівнях;

- надання доступу громадян до участі в культурному житті, реалізація творчого та інноваційного потенціалу населення. Реалізація даного завдання буде забезпечена за коштами: збереження і розвиток професійного мистецтва; підтримка і розвиток аматорського самодіяльного мистецтва, народної художньої творчості; сприяння творчих ініціатив населення, молодих обдарувань, а також видних діячів, організацій у сфері культури, творчих спілок; організація і проведення заходів, присвячених значимих подій української культури, видатним діячам культури і мистецтва, розвитку культурного співробітництва; збереження і розвиток сфери кінообслуговування населення області;

- створення сприятливих умов для сталого розвитку сфери культури. Для вирішення даного завдання необхідно виконати наступні функції: реалізація державної культурної політики, нормативно-правове регулювання, контроль і нагляд у сфері культури; отримання субсидій на спів фінансування видаткових зобов'язань і заходів по зміцненню матеріально-технічної бази муніципальних об'єктів культури; здійснення інвестицій в будівництво об'єктів галузі культури; реалізація заходів з розвитку інформатизації галузі; підтримка пріоритетних інноваційних проектів (Борисенко, 2017).

Доцільно зазначити, що для гарантування культурних прав та свобод громадян України слід зробити наступні практичні рекомендації:

- розробити Комітету з питань культури і духовності Верховної Ради України, Міністерству Культури і мистецтв України цілісну наукову концепцію розвитку національної культури, виходячи з розуміння суттєвої ролі культури в усіх сферах життєдіяльності суспільства як важливого чинника національного самоусвідомлення і самовираження, необхідної умови формування інтелектуального потенціалу суспільства і виходу його на нові рівні цивілізації;

- започаткувати проведення у Верховній Раді України щорічних парламентських слухань «Про стан розвитку культури в Україні», підготовку Доповіді з цього питання Верховній Раді України, Президенту України, Кабінету Міністрів України;

- Верховній Раді України прискорити прийняття пакету законів, що створюють сприятливі

умови для залучення інвестицій у культуру та пільгового оподаткування меценатства, благодійної діяльності різних зацікавлених сторін, а також звільнення від оподаткування культурних установ, таких як некомерційні та позабюджетні організації, Закріпити відповідні положення в новій редакції Податкового кодексу України;

– створити в структурі Міністерства культури і мистецтв України управління законотворчої роботи, укомплектувавши зазначений підрозділ високопрофесійними кадрами, спеціалістами, які мають позитивний досвід управлінської діяльності в ринкових умовах;

– використовувати в практиці державного управління програмно-цільовий підхід як ефективний механізм реалізації державної політики у сфері культури, що дозволяє вирішувати соціокультурні проблеми шляхом використання оптимальних форм і методів управління, що особливо важливо у важких випадках обмеженості ресурсів;

– запровадити державно-громадську модель управління у сфері культури, яка ґрунтується на принципах децентралізації та демократизації управління, поєднує елементи державного та публічного управління, гарантує максимальну участь громадських структур та організації у створенні та прийнятті обґрунтованих управлінських рішень, сприяє оптимізації державної політики у сфері культури (Культура в Європейському Союзі).

Так, врахування цих рекомендацій у сфері управління культурою, безперечно, покращить якість фінансового менеджменту, підвищить ефективність видатків бюджету на культуру, запровадить сучасні підходи до планування та контролю бюджету.

Висновки. Отже, на основі аналізу зарубіжного досвіду державноуправлінської діяльності у сфері забезпечення культурних прав громадян, можна зробити висновок, що наразі деякі основні аспекти сучасного світового досвіду щодо реалізації культурної політики можуть бути використані в Україні. Зокрема, ефективною і важливою є орієнтація Європейського Союзу на збереження та заохочення культурної різноманітності, врахування специфіки розвитку усіх країн-членів поряд із вихованням та формуванням нового світогляду.

Таким чином, світогляд єдиної європейської культури, що має ґрунтуватися на основних загальнолюдських засадах сприяння творчій діяльності й знання, поширення європейської культури через секторний (галузевий) підхід, завдяки гнучкості якого спаритиметься реалізація синергізму між сферами культурної спадщини, різноманітними мистецькими полями і новими формами вираження.

Отже, важливим фактором успішності реформування публічного управління у сфері культури європейських країн є залучення громадськості до процесів управління, що впливає на якість надання культурних послуг і забезпечення реалізації прав громадян.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ: _____

1. Борисенко Д. Державна політика у сфері культури: її сутність та особливості реалізації. *Теорія та практика державного управління*. № 4(59). 2017 р. URL: <http://www.kbuapa.kharkov.ua/ebook/tpdu/2017-4/doc/2Z08.pdf>
2. Культура в Європейському Союзі URL: <https://www.wiki-data.uk-ua.nina.az>
3. Культурні права і свободи особистості. URL: <https://osvita.ua/vnz/reports/law/9730/>
4. Політика ЮНЕСКО в сфері культури URL: <http://eustudies.history.knu.ua/uk/viktoriya-pilkevych-polityka-yunesko-v-sferi-kultury/>
5. Стратегія міжнародного співробітництва у сфері збереження культурної спадщини Юнеско. URL: <https://dspace.uzhnu.edu.ua/jspui/bitstream/lib/f>
6. Стратегія Українського культурного фонду на 2019-2021 роки URL: <https://ucf.in.ua/storage/docs/pdf>
7. Сучасний сталий розвиток в сфері культури. *Зарубіжний досвід для України*, Одеса 2019 р. URL: <http://www.oridu.odessa.ua/9/buk/22.05.2019.pdf>
8. Сучасні пріоритети культурної політики України. URL: <https://www.govforc.com/statistika/123/321/354>
9. Україна – європейський союз: *Від партнерства до асоціації* Терен 2019р. URL: <https://ec.europa.eu/programmes/erasmus-plus/project-result-content/214ad5ec-4061-4273-84f3-a06e38aebf9c/Ukrayinskyj-SHHorichnyk-z-YEvropejskyh-Integracijnyh-Studij.-Vypusk-III.pdf>
10. Semenets-Orlova, I., Halyska, N., Klochko, A., Skakalska, I., & Kosyuk, N. (2019). Information Exchange and Communication Infrastructure in the Public Sector. In *CMiGIN* (pp. 519–529).
11. Шуміло І. Міжнародна система захисту прав людини. Київ 2018 р. URL: https://nlu.edu.ua/wp-content/uploads/2021/05/msc_1_copy-1.pdf
12. Юзефір А. Конституційні гарантії забезпечення прав і свобод людини. *Порівняльно-аналітичне право*. 2018 р. № 1. С. 75.

REFERENCES: _____

1. Borysenko D. Derzhavna polityka u sferi kultury: yii sutnist ta osoblyvosti realizatsii. *Teoriia ta praktyka derzhavnoho upravlinnia*. № 4(59). 2017 r. URL: <http://www.kbuapa.kharkov.ua/ebook/tpdu/2017-4/doc/2Z08.pdf>
2. Kultura v Yevropeiskomu Soiuzi URL: <https://www.wiki-data.uk-ua.nina.az>

3. Kulturni prava i svobody osobystosti. URL: <https://osvita.ua/vnz/reports/law/9730/>
4. Polityka YuNESKO v sferi kultury URL: <http://eustudies.history.knu.ua/uk/viktoriya-pilkevych-polityka-yunesko-v-sferi-kultury/>
5. Stratehiia mizhnarodnoho spivrobotnytstva u sferi zberezhenia. Kulturnoi spadshchyny Yunesko URL: <https://dspace.uzhnu.edu.ua/jspui/bitstream/lib/f>
6. Stratehiia Ukrainskoho kulturnoho fondu na 2019-2021 roky URL: <https://ucf.in.ua/storage/docs/pdf>
7. Suchasnyi stalii rozvytok v sferi kultury. Zaru-bizhnyi dosvid dlia Ukrainy, Odesa 2019r. URL: <http://www.oridu.odessa.ua/9/buk/22.05.2019.pdf>
8. Suchasni priorytety kulturnoi polityky Ukrainy. URL: <https://www.govfor.com/statistika/123/321/354>
9. Ukraina – yevropeyskyi soiuz: Vid partnerstva do asotsiatsii Teren 2019r. URL: <https://ec.europa.eu/programmes/erasmus-plus/project-result-content/214ad5ec-4061-4273-84f3-a06e38aebf9c/Ukrayinskyj-SHHorichnyk-z-YEvropejskyh-Integracijnyh-Studij.-Vypusk-III.pdf>
10. Semenets-Orlova, I., Halytska, N., Klochko, A., Skakalska, I., & Kosyuk, N. (2019). Information Exchange and Communication Infrastructure in the Public Sector. In *CMiGIN* (pp. 519–529).
11. Shumilo I. Mizhnarodna systema zakhystu prav liudyny Kyiv 2018 r. URL: https://nlu.edu.ua/wp-content/uploads/2021/05/msc_1_copy-1.pdf
12. Iuzefir A. Konstytutsiini harantii zabezpechennia prav i svobod liudyny. *Porionialno-analitychne pravo*. 2018 r. № 1. S. 75.